

كورد و ئاراستهكانى سياسهتى ئەمسال لە رۆژهەلاتى نۆهراست (ئىران، توركيا، عىراق، سووریا)

09-01-2021

نووسەرەكان

زريان رۆژهەلاتى

كورتە : 2020 سالى كۆرۇنا و پرسە گەرمەكانى سياسهتى دەرەوهى ئەو چواردەولەتەى رۆژهەلاتى نۆهراست بوو كە پەيوەندى راستەوانەيان بە پرسى كوردەوه هەيه. گەلێك نامازە هەن كە لەوانەيه 2021 ش خالى زەقبوونەوهى زياترى پرسە نۆخۆيبهكانى ئەو چوار دەولەتە بێت. بېگومان ناروونى و هەلبەزودابەزە سياسىيهكانى رۆژهەلاتى نۆهراست لە 2020 دا

و ئىرانىش ھەلبۇزاردن ھەيە كە يەكيان ھەلبۇزاردنى گىشتى و ئەويتريشيان ھەلبۇزاردنى سەرۇكاپەتتېيە.

ئەگەر دۇخىكى تازە نەيەتە پىش، وچاۋەرۋاندەكەرىت كە سەرۇكۇمۇمارىكى سوپايى يان لانيكەم موخافزەكارى نزيك لە مالى رابەرى ئىران بېتە سەركار. ئەمە تەنيا لەبەر خۇدى پۇستەكە گىنگ نىيە، بەلكو لەبەر ئەو رۇلە پىرپايەخەش كە سەرۇكۇمۇمار لە قۇناخى گواستەنەۋى ديارىكردى رابەرى داھاتوۋى ئىراندا ھەيەتە، جىگاي سەرنجە. بەپى دەستور، ئەگەر رابەر دەستلەكارىكىشېتەۋە، لادىرئىت يان بىرئىت، ئەنجومەنىكى كاتى رابەرى شۇيىنى دەگىرتەۋە كە سەرۇكۇمۇمار بەكىكپانە. خالى حازر سەرۇكى دەسەلاتى داد بە كەسىكى نزيك لە مالى رابەرى ئىستا ھەژمار دەكرىت و زۇرەي پياۋە ئابىيەكانى ئەنجومەنى پارىزەرانىش ھەر لەو مائەۋە نزيك. بۇيە تەنيا سەرۇكۇمۇمار دەمىنئىتەۋە كە جى رىكابەرى بېت. ئەم باسە گىنگە چوونكە ھەم باسەكانى كاندىكردى فەرماندەيەكى سوپا بۇ سەرۇكاپەتە كۇمار، ھەم ۋەكوو باسەكانى ئەگەرى شۇيىنگىرتنەۋە رابەرى ئىستا لەلايەن موختەباي كورپى، زياتر لە جاران لە گۇرپدايە. ھەرلە ئىستاۋە لە سۇشيامىدىيا، بە ئاسانى دەتوانى چاوت بە پەيجى جۇراۋجۇر بىكەۋىت كە ئاۋەلناۋى ئايەتوللا بۇ موختەبا خامنەيى بەكاردىنن كە يەكك لە مەرجەكانى رابەرىۋونە! ئالەبەرئەمانەش، ھەلبۇزاردنى داھاتوۋى سەرۇكاپەتە كۇمار لە ئىران، لانيكەم ماددەبەكى گىنگى رىكابەرى و ھاۋەپەيمانىيەكانى نىۋان بال و ئاراستە جياۋازەكانى دەسەلاتى سىياسى دەبېت.

خراپى دۇخى ئابوورى، تۋاناي ئىرانى لە سىياسەتە ناۋچەبىيەكانىدا كەمتر كىردۋتەۋە و ھاتنى بايدىنىش چەندەي دەرفەت بېت بۇ تاران، ئەۋەندەش گىرتى بۇ درووستدەكات. چوونكە واديارە تۋاناي بايدن بۇ ھاۋراكردى ھاۋەپەيمانەكانى ئەمىرىكا سەبارەت ئىران لە ترەمپ زياترېت كە تەننات نەيدەتۋانى بەرىتانيا و فەرەنساش بۇ درىزكردەنەۋە گەمارۇكانى سەر تاران رازى بىكات. بۇيە ئىران ناچار دەبېت ھەستىناكتر و سىنوردارتر لە جاران لە سىياسەتەي دەرەۋەدا بىجۋولئىتەۋە. بەرزكردەنەۋەي رىزەي خەستى پىتاندى يۇرانىۋمىش كە لەمدۋابىيەندا بىرپارى لىداۋە، زياتر بە ھەۋلىكى تاران بۇ زىادكردى كارتەكانى دەستى خۇي لە دانووستاندنە گىرمانەبىيەكانى لەگەل ئىدارەي نوپى ئەمىرىكا ھەژمار دەكرىت.

ھەرھەلبۇزاردنەكەي ئىران نىيە كە بە ملىملىنىيەكى قورسى نۇخبەكانى دەسەلاتدارەۋە بارگاۋىيە، بەلكو ھەلبۇزاردنەكەي عىراقىش ئەگەر بىكرىت، دەرگاي ملىملىنىيەكى نىۋخۇبى گەرەتەر دەكاتەۋە. نارەزايى جەماۋەرى، كىشەي نىۋخۇبىيەكانى ھەرسى پىكھاتەي شىيە و سوۋنە و كورد لە ئاستىكى بەرزدايە و گىرتەكانى نىۋان ھەۋلىز و بەغداش ھەروا بە ھەلۋاسراۋى ماۋنەتەۋە و كىشەكانى نىۋان دەسەلاتى گروپپە چەكدارەكان و دەسەلاتى ھۆكۈمەتىش جارى بەردەۋامە. سەرەراي ئەۋەش، عىراق لە دۇخىكى ئابوورى سەخت و دۇرادايە و چاۋەرۋانكارىت كە ھەلبۇزاردنەكەي مانگى 6ي ئەمسال(ئەگەر لەۋادەي خۇيدا بىكرىت) رىگا بۇ سەقامگىرى و خاۋىكردەنەۋەي ملىملىنىكانى دەسەلات بىكاتەۋە.

لە توركيا، كىشەكانى سىياسەتەي دەرەۋە، دەرەكەۋىنى حىزى تازە و خراپى دۇخى ئابوورى كە گرانى و ھەلۋاسان، بىكارى و دابەزىنى بەھاي لىرە و تەننات كىشەي ھەبوۋى نەختىنەي بەدەگ تەنگىان بە نۇخبەي دەسەلاتدار ھەلچىۋە. ئەگەرى نارەزايى جەماۋەرى بە ھۇي دۇخى ئابوورى لە ئارادايە و سەرۇكۇمۇمارى توركيا ناچاربوۋە لە زىر گۇشارەكاندا بە دەستلەكارىكىشەنەۋەي بەرات ئالبىراكى زاۋاي رازى بېت. پارتەكەي عەلى باباجان- دەۋا، ۋەكوو حىزىك دەرەكەۋىتەۋە كە ۋەرگىرتى دەنگى زۇرتىن جەماۋەرى ئاىپارتىي كىردۋتە ئامانچ. دەۋا لە نىۋ تورك و كوردە موخافزەكارەكاندا كە پىشتەر دەنگىان بە ئاىپارتى داۋە خەرىكە گەشە دەكات. كەمال قىلچدارئوغلۇۋ سەرۇكى جەھەپەش، خەرىكە شۇيىنى خۇي ۋەك لىدەرى بەكخەرى ھىزەكانى ئۇپۇزىسىۋن بەھىزتر دەكات. گۇشارەكانى دىنەي دەرەۋەش لە جاران زۇرتىن، ئەمەش گىرتەكانى ئەردۇغانى زياتر كىردۋە. ئىستا باس لە چەندىن سىنارىۋى جىجايى ۋەك ئەگەرى كىرەنەۋەي دوۋەم سەبارەت بە پىرسى كورد، ئەگەرى گۇرپنى ھاۋەپەيمانى ئاىپارتى لەگەل مەھەپە بە ھاۋەپەيمانى ئاىپارتى و ئىي پارتى لە گۇرپدان بەلام، ھەرچىيەك روۋىدات، لە 2015ھەۋە بىنەماكانى دەسەلاتە بەھىزەكەي ئاىپارتى لەق بوۋە و ئەستەمە ۋەكوو جارانى لىن بېتەۋە. دۇخى ئىستا، يان توركيا بەرەۋە ھەلبۇزاردىكى پىشۋەخت دەبات يان بەرەۋە ھاۋەپەيمانىيەكى نوپى ھىزە سىياسىيەكان پالدىنەي. لە ھەردوۋو خالەتەكەشدا گۇرانكارىي لە سىياسەتەي دەرەۋە و ناۋخۇي توركيا بە ئاراستەي نەرمبوۋن، شىتېكى چاۋەرۋانكارەۋە.

ئەنجام

ۋا چاۋەرۋاندەكەرىت كە كىشە نىۋخۇبىيەكانى ئەۋ دەۋلەتەنەي رۇژھەلاتى نىۋەراست كە پەيوەندىي راستەۋانەيان لەگەل پىرسى كورد ھەيە، لەمسالدا زياترىن. بىگومان دۇخى كوردىش لەۋە جياۋازتر نىيە. ئاگۇكىيە رىشەدارە نىۋخۇبىيەكانى لايەنە كوردىيەكان لەگەل يەكتر لە 202۰يشدا لە لووتكەدا بوۋ. بەلام زىادبوۋنى ملىملىنىكانى دەسەلات لە ئىران و توركيا، عىراق و سوۋرىيا، كارىگەرى لەسەر پىرسى كورد دادەنن. بە ئەگەرى زۇر، زىادبوۋنى ملىملىنىكانى دەسەلات لە توركيا رۇلى كورد لە سىياسەتەي ئەۋى زياتر دەكات و پىۋىستى لايەنەكان بە ھەدەپە زۇرتەر دەكات. لە سوۋرىيا ئەگەر رىككەۋىنى كوردى - كوردى سەرىگرىت، كورد بە شىۋەيەكى بەھىزتر دەتوانىت بەشدارى لە گۇرانكارىيەكانى سوۋرىيا بىكات. لە ئىران ئەگەر ملىملىنىكانى دەسەلات بە تايبەت ھەلبۇزاردنى سەرۇكۇمۇمار رىگا بۇ روۋداۋى ھاۋىشۋەي سالى 2009 بىكاتەۋە، ئەۋ كاتە ھاۋىشۋەي باقى پىرسەكانى دىكە، پىرسى كوردىش بىرەۋىكى زياتر پەيدا دەكات. لە عىراق، ترسى

گوڤزانهوهی زیاتری مملانیکانی دهسه‌لات له به‌غداوه بو نیو کوردستان هه‌میشه له ئارادایه. ئه‌گه‌ری زیادبوونی دابه‌شبوونه‌کانی کورد هه‌یه ئه‌گه‌ر ریبازیکی سیاسی جیاوازتر له 2020 پیره‌و نه‌کریت.

<https://www.aljazeera.com/news/2020/9/30/uae-announces-candidacy-for-un-security-council-seat> - [1]

<https://www.hurriyet.com.tr/gundem/son-dakika-mitten-zindasti-operasyonu-11-kisi-yakalandi-41687996> - [2]